

Onderzoeksvoorstel MSc Internship APS-70424

Saïde Lenferink
Diedenweg 63-1, 6706 CH Wageningen
saide.lenferink@wur.nl, 06 20 62 99 31

Stagebegeleider: Maurits Steverink te Kenniscentrum Nelles
Oude Dinxperloseweg 74-A, 7064 KW Silvolde
info@nelles.nl, maurits@truefood.nl

STRUCTURELE INTEGRATIE VAN DUURZAAMHEID IN FOODBRANCHE EN -ONDERWIJS

Een constante groei van de wereldbevolking heeft geleid tot alsmaar toenemende druk op onze aarde. Grondstoffen raken uitgeput en door broeikasgassen in de dampkring warmt onze aarde langzaam maar zeker op, met klimaatveranderingen tot gevolg. Internationaal wordt erkend dat onze huidige manier van produceren en consumeren zal moeten veranderen om deze effecten tegen te gaan (RIVM, 2017). Daarom werd in 2015 het Klimaatakkoord van Parijs opgesteld, waarmee in augustus 2018 inmiddels 195 landen hebben ingestemd om de opwarming van de aarde te beperken tot anderhalve graden Celsius (United Nations, 2018). Een veel gebruikte term bij dit proces is de term duurzame ontwikkeling, waarvan verschillende definities bestaan. De term die in dit onderzoek wordt aangehouden is die aangesteld in het Brundtland rapport: *'Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen'* (Brundtland, 1987). Om het Klimaatakkoord te behalen, en dus te verduurzamen, zijn in Nederland klimaatdoelstellingen opgesteld. Hierin wordt door het kabinet als een van de hoofdthema's, naast aanpassingen en innovaties op gebied van o.a. elektriciteit, vervoer en landbouw, ook arbeidsmarkt en scholing genoemd (*Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord*, 2018).

Dat het tegengaan van klimaatverandering niet alleen in de politiek leeft, maar ook in de maatschappij, blijkt uit verschillende onderzoeken. Zo is te zien dat sinds 2011 het aantal Nederlandse consumenten dat let op duurzaamheid van een product jaarlijks blijft stijgen (in 2013 was dat 30%, naar 48% in 2017), evenals het aantal consumenten dat het belangrijk vindt dat bedrijven duurzaam ondernemen (Dossier Duurzaam, 2017). Wanneer specifiek naar de voedselsector wordt gekeken is te zien dat zowel vraag en aanbod van duurzaam voedsel toe blijft nemen ten opzichte van voorgaande jaren, met name in supermarkten (+30% omzet duurzaam voedsel in 2017 t.o.v. 2016). Hierbij wordt veelal een verband gelegd met stijgende populariteit en beschikbaarheid van producten met keurmerken gericht op (aspecten van) duurzaamheid zoals Beter Leven Keurmerk (van 907 mln. euro in 2016 naar 1.471 mln. euro in 2017, +62%) of biologisch (van 735 mln. euro in 2016 naar 779 mln. euro in 2017, +6%)(IRI Nederland, 2017, 2018). Een stijging van omzet in duurzame producten is ook te zien in foodservice (restaurants, horeca etc.) maar deze trend is minder sterk dan bij supermarkten (+14% omzet duurzaam voedsel in 2016 t.o.v. 2015) en wordt voor een groot deel door de omzet in koffie en thee veroorzaakt, verantwoordelijk voor 32% van de totale omzet duurzaam voedsel in de foodservice (Logatcheva, 2017). Van voedselspecialzaken (bakker, slagerij, poelier etc.), samen verantwoordelijk voor een jaarlijkse omzet van zo'n 4 miljard euro (Detailhandel.info, 2018b), zijn geen officiële cijfers over het aandeel duurzame producten bekend.

Deze cijfers laten duidelijk zien dat duurzaamheid een steeds grotere rol gaat spelen in de markt. Voor de maatschappij om mee te kunnen blijven bewegen met deze ontwikkeling is onderwijs op gebied van duurzaamheid van groot belang. En zeker in relatie tot voedsel wordt door verschillende organisaties onderstreept dat een structurele inbedding in onderwijs van essentieel belang is om een verandering van de maatschappij te verwezenlijken (Alliantie Voedselonderwijs, 2018; Duurzaam Door, 2017; Het Groene Brein, 2015; Jamie Oliver, 2018).

Onderzoek via Kenniscentrum Nelles over de huidige kennis van duurzaamheid (aspecten) bij medewerkers en ondernemers van foodspeciaalzaken laat zien dat deze vaak geen duidelijk, of zelfs een verkeerd, beeld hebben van het begrip duurzaamheid, of van keurmerken die zich focussen op aspecten van duurzaamheid. Zo werd in een enquête uitgevoerd onder slaggers het Beter Leven Keurmerk hoog ingeschat voor een positieve invloed op het milieu, terwijl dit keurmerk zich enkel focust op dierenwelzijn aspecten (Barten, 2018; Dierenbescherming, 2018). Kenniscentrum Nelles voerde ook een QuickScan uit bij verschillende mbo- en hbo-instellingen evenals midden- en kleinbedrijven waarin een oorzaak voor dit gebrek aan kennis wordt aangekaart. Uit de QuickScan blijkt dat verschuivingen in de voedselsector, bijvoorbeeld toenemende automatisering, schaalvergroting en kostenbesparing, ervoor hebben gezorgd dat de focus in de beroepsopleidingen wordt gelegd op service, handel en verkoop in een winkel als onderdeel van een grootschalig bedrijf. Duurzaamheid (voor de voedselsector bijvoorbeeld milieuaspecten, dierenwelzijn, biodiversiteit etc.) wordt beperkt, of alleen middels keuzedelen aangeboden (waarvan de inhoud weer verschilt per docent en waarvoor dus ook gekozen kan worden deze niet te volgen)(Kenniscentrum Nelles, 2017; MeatNL, 2017).

Probleem is dat 66% van de foodspeciaalzaken geen onderdeel zijn van een grootschalig bedrijf maar juist zelfstandig opereren (Detailhandel.info, 2018a). Inspelen op innovaties en maatschappelijke ontwikkelingen tijdens de opleiding van toekomstige werknemers en ondernemers, evenals bijscholing voor huidige werknemers, is daarom belangrijk om met de snelle veranderingen van de maatschappij te kunnen blijven meebewegen (Het Groene Brein, 2015). En de huidige aanpak van duurzaamheid via keuzedelen lijkt niet goed genoeg te werken om studenten voor te bereiden op de veranderingen in de maatschappij. Daarom wordt in dit onderzoek gekeken naar de mogelijkheid van een beleidsmatige aanpak om duurzaamheid als vast onderdeel te kunnen integreren in het onderwijs. Omdat het onderwijs uit veel verschillende vormen bestaat, en voor dit project maar beperkte tijd beschikbaar is, wordt gekozen om te kijken naar het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). En dan nog specifiek gericht op mbo-opleidingen gericht op foodspeciaalzaken en horeca omdat zoals eerder aangegeven juist hier veel te behalen valt op gebied van duurzaamheid. De volgende onderzoeksvraag wordt gesteld: *'Hoe kan duurzaamheid een vast onderdeel worden van mbo-opleidingen gericht op de voedselsector?'*

Om de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende deelvragen opgesteld:

- *Hoe vindt beleidsvorming in het mbo-onderwijs plaats? Hoe wordt de structuur en inhoud van het mbo-onderwijs bepaald? Wat zijn de leerdoelen waarnaar wordt gehandeld? Hoe vaak vinden inhoudelijke wijzigingen plaats en wanneer was de laatste wijziging?*
- *Welke competenties (m.b.t. duurzaamheid, duurzaam ondernemen) worden vanuit het bedrijfsleven gevraagd van toekomstige werknemers en ondernemers? Sluiten deze aan op de leerdoelen en/of competenties die door het onderwijs behandeld worden?*
  - *Zo nee, hoe wordt omgegaan met een gebrek aan kennis/competenties vanuit het bedrijfsleven? Is er vanuit de branche of het bedrijfsleven bijscholing op het gebied van duurzaamheid?*
- *Hoe wordt duurzaamheid momenteel aangeboden in mbo-opleidingen gericht op de foodbranche? Welke leerdoelen en/of competenties zijn van toepassing binnen deze opleidingen? Sluiten deze aan op het bedrijfsleven waar de studenten in terecht komen? Welke mogelijkheden en/of beperkingen zijn er in het onderwijs voor de integratie van nieuwe onderdelen?*

Referenties

- Alliantie Voedselonderwijs. (2018). Voedselonderwijs voor ieder kind. Retrieved August 23, 2018, from <http://voedselonderwijs.nl/>
- Barten, M. (2018). *Duurzaamheid in de slagerij: hoe kunnen keurmerken en bedrijfslogo's de duurzaamheid van vleesconcepten in de slagerij verbeteren?*
- Brundtland, G. H. (1987). Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. *United Nations Commission, 4(1)*, 300.
<https://doi.org/10.1080/07488008808408783>
- Detailhandel.info. (2018a). Foodspeciaalzaken. Retrieved August 22, 2018, from <http://detailhandel.info/index.cfm/branches/foodspeciaalzaken/>
- Detailhandel.info. (2018b). Levensmiddelenzaken: Aandeel in Detailhandel. Retrieved August 16, 2018, from <http://detailhandel.info/index.cfm/branches/levensmiddelenzaken/>
- Dierenbescherming. (2018). Beter Leven. Retrieved February 9, 2018, from <https://beterleven.dierenbescherming.nl/>
- Dossier Duurzaam. (2017). Resultaten Dossier Duurzaam 2017. Retrieved August 16, 2018, from <http://www.dossierduurzaam.nl/Resultaten>
- Duurzaam Door. (2017). *DuurzaamDoor 2017-2020*, 1–82.
- Het Groene Brein. (2015). Rapportage onderzoek Duurzaam Onderwijs.
- IRI Nederland. (2017). *Groei voeding met duurzamer keurmerk zet onverminderd door.*
- IRI Nederland. (2018). Monitor Keurmerken Retail 2017.
- Jamie Oliver. (2018). AMIE OLIVER NEEDS YOUR HELP FIGHTING FOR FOOD EDUCATION #FoodRevolutionDay. Retrieved August 23, 2018, from <https://www.change.org/p/jamie-oliver-needs-your-help-fighting-for-food-education-foodrevolutionday>
- Kenniscentrum Nelles. (2017). *Quick Scan behoefte MBO en HBO bij MKB Achterhoek Food.*
- Logatcheva, K. (2017). *Monitor Duurzaam Voedsel 2016.*
- MeatNL. (2017). Mbo, hbo onderwijs bottleneck voor verduurzaming in de markt.
- RIVM. (2017). *Wat ligt er op ons bord?*
- Steuerink, J. (2017). *De kracht van voedsel: een literatuuronderzoek naar aandachtspunten voor voedselbeleid landelijk en regio Achterhoek.*
- United Nations. (2018). Paris Agreement. Retrieved August 16, 2018, from https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=XXVII-7-d&chapter=27&clang=_en
- Voorstel voor hoofdlijnen van het Klimaatakkoord.* (2018). Retrieved from <https://www.klimaatakkoord.nl/gebouwde-omgeving/documenten/publicaties/2018/07/10/hoofdlijnen-gebouwde-omgeving>